

РЕЧЕННЯ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІКУ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Любов Фроляк

Університет Марі Кюрі-Склодовської в Любліні

Streszczenie. W artykule rozpatrywany jest problem ekwiwalencji konstrukcji gramatycznych w dwóch językach – ojczystym i w języku nauczania. Podkreślona została konieczność przeprowadzenia badań porównawczych konstrukcji gramatycznych dwóch języków pod względem ich osobliwości lingwodydaktycznych. Szczególna uwagę zwrócono na system środków języka ukraińskiego, za pomocą których werbalizowane są uniwersalne koncepty, co często w językach naturalnych wyrażane jest w specyficzny, narodowy sposób. Na przykładzie ukraińskich konstrukcji na określenie wieku człowieka pokazano możliwość nie tylko przyswojenia przez studentów pary ekwiwalentów, ale także całego systemu środków wyrażenia pewnego pojęcia.

Słowa kluczowe: język ukraiński jako obcy, dydaktyka, składnia języka ukraińskiego, konstrukcje na określenie wieku człowieka

Одним із важливих завдань україністики є створення теорії української мови як іноземної та методики її викладання для носіїв інших слов'янських і неслов'янських мов. Зокрема, незважаючи на досить великий практичний досвід викладання української мови у польських університетах, бракує як теоретичних робіт, присвячених зіставному вивченню української і польської мови, так і методичних розробок з української мови для польськомовних студентів.

Традиційно синтаксис української мови у польськомовній аудиторії вивчається в двох аспектах: теоретичному і практичному. Вивчення теорії синтаксису відбувається на заняттях з теоретичної граматики, де у розділі, присвяченому простому реченню, основна увага звертається на структуру типових двоскладних і односкладних речень та на граматичне вираження головних і другорядних членів речення. З'ясування особливостей семантики і функціонування простих предикативних одиниць займає тут незначне місце. Тому поза увагою студентів залишається ряд простих речень, які в українській та польській мові мають структурну і функціональну специфіку. Так, зіставний аналіз показує, що відмінності у наборі та наповненості структурних моделей мають речення із вказівною і називною

семантикою, речення – характеристика суб'єкта, речення на позначення приналежності, на означення чийогось віку та інші.

Більше уваги приділити вивченню таких конструкцій дозволяють практичні заняття з української мови, на яких обов'язково розглядаються такі, наприклад, синтаксичні одиниці, як формули знайомства, серед яких знаходимо речення на позначення чийогось імені, речення – характеристики зовнішності людини, вираження ознаки за професією, рис характеру людини чи на позначення віку людини. Однак, особливо на початковому етапі навчання, студенти засвоюють лише одну-дві синтаксичні конструкції певного типу, не відчують відмінності у значеннях синонімічних конструкцій, напр.: *Він був веселий.* і *Він був веселим;* *Його батько – коваль.* і *Батько у нього був ковалем.;* *Твої очі – зелені.* і *У тебе зелені очі.* – та подібних. У результаті їхнє мовлення збіднюється, стає штампованим, не виходячи за рамки завчених моделей речень. Іншою небезпекою є калькування структур рідної мови та наповнення їх українською лексикою.

Серед простих синтаксичних конструкцій української мови, які відрізняються своєю структурою і лексико-семантичною наповненістю моделей від відповідних польських речень, знаходимо речення на позначення віку людини. Складність засвоєння цих синтаксичних одиниць іноземними студентами полягає в тому, що у більшості західноєвропейських мов вони будуються на основі дієслова *мати* або *бути* і відрізняються такою структурою: назва суб'єкта (істоти) у називному відмінку + особова форма дієслова + кількісне словосполучення, наприклад, у французькій мові: *Il avait dix ans;* в англійській мові: *He was ten years old.* Подібна модель речень, побудована на основі дієслова *mieć* з такою семантикою функціонує й у польській мові: *Ile ona ma lat? Urodziła się 16 sierpnia 1958 roku czyli ma 50 lat.* Тому досить часто польські студенти, виходячи із стереотипу іноземної мови, який виробився у них за час вивчення однієї або кількох західноєвропейських мов, намагаються сконструювати українське речення за звичною для них моделлю.

Модель речення на позначення віку в польській мові входить до досить широкого ряду конструкцій із дієсловом *mieć* „мати”, серед яких головне місце займають речення з посесивним значенням – „бути власником, користувачем чогось” – *Mieć dom, pieniądze, konia, zeszyt, ubranie, mieszkanie* (*Мати дім, гроші, коня, зошит, одяг, помешкання*)¹. Входять до цього ряду також конструкції з іншим значенням: на позначення складових або конструктивних частин цілого, напр.: *Ptak ma pióra, pazury, Drzewo ma liście, gałęzie.* (*У птаха є пір'я, кігті. На дереві є (росте) листя*); на позначення зовнішньої характерної риси, даної від

¹ *Wielki słownik języka polskiego*, Warszawa 2007, s. 452–453.

природи або набутої ознаки: *Miał siwe włosy. Paznokcie miał krótko obcięte.* (У нього було сиве волосся. Нігті в нього були коротко обрізані); на позначення властивості предмета чи особи, відмінної від інших ознаки: *Miał talent, zdrowie, rozsądek, cierpliwość, silny charakter.* (У нього був талант, здоров'я, розум, терпеливість, сильний характер); для вираження того, що хтось зазнав якихось почуттів, пережив щось: *Mat grupę, gorączkę, zmartwienie, żal, urazę, przekonanie, trudności* (У мене грип, підвищена температура (гарячка). Мене охоплює (бере)журба, жаль, образа. Я переконаний / маю переконання. Я маю труднощі / зустрівся з труднощами); для позначення стосунків з кимось, окреслених додатком: *Mieć męża, dzieci, rodziców, uczniów, wrogów, przyjaciół* (У мене є чоловік, діти, батьки, учні, вороги, друзі); для передачі стану, ситуації, у якій знаходиться суб'єкт, окреслений за допомогою додатка: *Mieć kontrolę nad czymś. Mieć kontakt z kimś.* (Тримати щось під контролем. Мати (підтримувати) контакт з кимось, але У мене з ним добрий контакт). Як бачимо, зіставлення речень наведеної семантики з українськими відповідниками показує, що збіг їхньої структури відбувається лише у деяких випадках.

Щоб показати складність проблеми вживання паралельних конструкцій в українській мові, звернемось до речень, які передають значення належності предмета суб'єктові володіння. Українська мова у цьому випадку, окрім синонімічних речень із присудком *належати*, послуговується двома основними конструкціями: з дієсловом *мати* „володіти” і з дієсловом *бути* у відповідній особовій формі, напр.: *Телефонна станція межувала з садибою Воловика, який має торговий дім. Але окрасою площі, все-таки, був будинок страхового товариства „Росія”, що належав Штейнеру* (О.Ленський. З історії Сумських площ); *Сім'я у нас була чимала – вісім осіб. У батька була конячка, та й хата у нас була добра під бляхою* (З газ.). Нейтральною за стилістичним забарвленням виступає друга з наведених вище синтаксичних конструкцій – з дієсловом *бути* у ролі присудка, де суб'єкт володіння виражений формою родового відмінка з прийменником *у/в*, а об'єкт – формою називного відмінка. Учені відзначають функціональну паралельність зазначених моделей речення, однак не диференціюють їх за відтінками значень. Так, Б.Антонечко-Давидович, відштовхуючись від невластивого українській мові вживання слова *матися* наводить як паралельні, стилістично нейтральні й правильні речення, які передають наявність у особи – суб'єкта певної думки, почуття, тобто абстрактного предмета: *Усі скарги, що ми мали, ми висловили, або Усі скарги, які в нас були, ми висловили*². Дослідники нормативності українського слововживання звертають також увагу на вживання дієслова *мати* у складі сталих

² Борис Антонечко-Давидович, *Як ми говоримо*, Київ 1991, с. 120.

словосполучень, таких, як: *мати характер, мати значення*³, але не окреслюють норм сполучення цього дієслова з різними семантичними касами слів.

За матеріалами *Словника української мови* в 11-ти томах, основне значення дієслова *мати* „володіти чимось”, однак це дієслово вживається і на позначення наявності якогось предмета та на позначення чийогось віку⁴. Функціонування речень із дієсловом *мати* „володіти” в українській літературній мові виявляється у формі конструкцій з інфінітивом цього дієслова, який вживається для передачі субстантивованої дії, що одержує свою характеристику у відповідному висловлюванні, напр.: *Мати свій дім — це набагато краще, ніж жити навіть у найбільшій, найкращій квартирі* (З газ.). Інше поширене значення цього дієслова – модальне (маю „повинен”), і саме на ньому зосереджують свою увагу дослідники культури слова⁵, залишаючи поза увагою нормативність посесивних конструкцій із цим дієсловом.

Якщо не торкатись питання переважного вживання тієї чи іншої посесивної конструкції в східноукраїнському та західноукраїнському варіантах літературної мови, а також у різних стилях української мови, можна зауважити, що у реченнях із посесивним значенням дієслово *мати* в особовій формі найчастіше вживається тоді, коли мовець хоче підкреслити факт належності предмета суб'єктові: *Щоб його добудувати, я навіть продав свій автомобіль. Тепер маю дім за 30 хвилин ходьби до роботи, та кілька соток земельки, на яких моя дружина Галя вирощує городину та квіти* (З газ.), хоч тут цілком можливе і використання синонімічної конструкції: *Тепер у мене є дім за 30 хвилин ходьби до роботи ... та кілька соток земельки...* Коли ж необхідно підкреслити факт існування, наявності предмета у використанні, переважають конструкції з дієсловом *бути* в особовій формі. *У нас є фільм про русальні обряди, але він був знятий вже в середовищі переселенців, які живуть у Макарівському районі Київської області. Вони ще досі бережуть ці традиції* (Інтерв'ю з О.Омеляшком. BBC Ukrainian.com). Отже, польській моделі речення на позначення належності предмета особі з дієсловом *тієс* „мати” в українській мові відповідають дві синтаксичні конструкції, серед яких у процесі навчання особливої уваги потребує конструкція „Родовий з прийменником *у/в* + особова форма дієслова *бути* + називний відмінок іменника” як специфічна модель речення української мови. Послідовне розгортання парадигми речень цієї моделі (*У кого?* + *є* (*був, буде*) + *хто? що?*),

³ Д. Гринчишин, А. Капелюшний, З. Сербенська, З. Терлак, *Словник-довідник з культури української мови*, Київ 2006, с. 187.

⁴ *Словник української мови*, В 11-ти томах, т.IV, Київ 1973, с. 648.

⁵ Див. напр.: С. Головащук, *Словник-довідник з українського літературного слововживання*, Київ 2004, с. 216–217.

лексичне заповнення її структурних елементів допоможе студентам спочатку вивчити, а потім і правильно вживати речення з посесивним значенням, як-от: *У мене є дім. У мене був дім. У мене буде дім. У мене був би дім. У тебе є друзі. У тебе були друзі. У тебе будуть друзі. У тебе були б друзі.* Засвоєння розглянутої моделі підготує студентів до вивчення більш складних конструкцій, серед яких і речення на позначення віку людини.

Студентам-філологам необхідно підкреслити, що в українській, як і в польській мові, існують різні засоби вікової характеристики людини. Слід звернути увагу на лексичні засоби вираження відповідної семантики: вік людини може передаватися імпліцитно, за допомогою найменувань осіб жіночої і чоловічої статі різного віку. Так, в українській мові функціонують лексеми на позначення малих за віком істот, серед яких є іменники, прикметники, дієприкметники та субстантивовані частини мови: *новонароджений, немовля, дитина, дитя, дитячко, маля, малятко, хлопчик, дівчинка, хлоп'я, дівча, малий, малесенький* та ін.: *Котку волохатий, не ходи по хаті, не ходи по хаті, не буди дитяти. Дитя буде спати, котик воркотати* (Колискова). *У нас хата тепленькая і дитинка маленькая* (Там же). *Місяць янесенький / промінь тихесенький кинув до нас./ Спи, мій малесенький, пізній-бо час* (Леся Українка).

На позначення осіб підліткового і молодого віку вживаються лексеми *хлопець, дівчина, підліток, молода людина, молодь, молодик* та ін.: *Але мені відповіла лише маленька руденька дівчинка, кинувши в мене яблуко, при чому так влучно, що воно само потрапило в мою ліву руку. Мене зустріла ватага хлопчаків і, щось пояснюючи, кудись повела. Тепер мене вже запрошувала сідати в авто приваблива чорнява молодиця без найменших ознак парфуми на її свіжому обличчі* (В. Гайворонський). Своє лексичне вираження у формі іменників та прикметників знаходить і значення людини літньої: *Цьому дідуганові сімдесят років, не менше. Жінка стара, худа, але нафарбована, як лялечка* (В. Гайворонський).

Засвоєння словникового матеріалу, який служить для вираження вікової характеристики людини, як правило, не викликає труднощів у польськомовних студентів, однак, тут слід звертати увагу на багатозначність деяких слів, структурно-семантичну невідповідність польсько-українських лексичних еквівалентів, відсутність однослівних відповідників, напр.: укр. *молодий* має три значення – „який має небагато років, не досяг зрілого віку”, „не старий” і „наречений”⁶, що відповідає польським *młody, niestary* і *pan młody*; укр. *молодик* – „молода неодружена людина, парубок” і „назва однієї з фаз місяця, коли його освітлена частина має вигляд вузького серпа”⁷, що відповідає польським *młodzik, kawaler* і

⁶ Словник української мови, В 11-ти томах, т. IV, Київ 1973, с. 786.

⁷ Там же, с. 786.

księżyc w powiu, pów; укр. *молодиця* „молода незаміжня жінка” і „молода жінка, що залишилась без чоловіка, живе без чоловіка”⁸ не має однослівного відповідника і передається у польській мові як *młoda mężatka*.

Складнішими для засвоєння є синтаксичні конструкції, за допомогою яких передається вікова характеристика людини як безвідносна ознака та у відношенні до вікової ознаки іншої людини (людей).

Пояснюючи специфіку побудови аналізованих синтаксичних конструкцій, слід звернути увагу на когнітивні особливості вікової характеристики людини у польській та українській мовах. Як ми вже відзначали вище, польська мова передає сприйняття віку як природної ознаки, яка невід’ємна від людини, що відбивається у використанні речень з дієсловом *мати*, напр.: *Miał on już swoje lata i nie dawał sobie rady z pracą, która wymagała pewnej siły fizycznej, władze miejskie poszukiwały więc jego następcy* (J.M. Rymkiewicz).

Для української мови характерне сприйняття віку людини передусім як часової характеристики, незалежної від самої людини. Вік людини змінюється з часом, тому тут поширені конструкції з дієсловами на позначення руху: *йти – піти, минати – минути*, напр., *Синові йшов десятий рік. Скільки Вашій доньці? – П’ятий рік пішов* (3 розм.). Незалежність вікової ознаки від людини найвиразніше передається безособовими реченнями з головним членом – дієсловом з безособовим значенням *минає, минало, мине*: *Мені тринадцятий минало. / Я пас ягнята за селом* (Т. Шевченко).

У семантичній структурі дієслова руху *минати* в українській мові закладено значення „проходити, завершуватися (про час, життя, його періоди), а також „сповнюватися (про досягнення кимось певного віку)”: *Уже шістнадцятий годок минав Олесі, вже й свати почали в хату навертатись* (Марко Вовчок). *Ось мені вже й за сорок минуло* (Панас Мирний)⁹.

Еквівалентне польське дієслово *mijać* „минати” теж має у своїй семантичній структурі часове значення¹⁰ *Młodość, czas mija. Dnie, miesiące mijają. Minęła godzina piąta. Zima minęła*, – що полегшить розуміння і засвоєння відповідних українських синтаксичних моделей, зокрема на позначення якоїсь дати, річниці та відрізка часу, що пройшов від певної події, названої прийменниковим словосполученням „від чого?”: *Dzisiaj mija 30 lat od startu pierwszego Polaka w kosmos!. Równie 30 lat temu, 27 czerwca 1978 r. Mirosław Hermaszewski wystartował z kosmodromu Bajkonur...* (www.mojageneracja.pl/ 130). *У липні минає сто років від дня*

⁸ Там же, с. 787.

⁹ *Словник української мови*, В 11-ти томах, т. IV, Київ 1973, с. 710.

¹⁰ *Wielki słownik języka polskiego*, Warszawa 2007, s. 459.

народження Єжи Гедройця. У вересні минає шість років від дня його смерті (О. Гнатюк).

В українській мові речення наведеної вище моделі носять книжний відтінок і вживаються переважно у публіцистичному та офіційно-діловому мовленні, напр.: 22 червня минає 65 років з початку Великої Вітчизняної війни (Експрес). Польська мова послуговується ними і на побутовому рівні, напр.: *Jutro mija 12 lat od dnia narodzin mojej pierwszej córki* (Styl). Останній синтаксичній одиниці в українській мові швидше за все відповідає б еліптичне речення: *Завтра моїй старшій донечці дванадцять років. Завтра дванадцятий день народження моєї старшої донечки.*

Стан пересування людини у часовому просторі, перебування у певній його точці передається українськими синтаксичними конструкціями з дієсловом *бути*, яке в теперішньому часі в еліптичних конструкціях опускається, а в інших синтаксичних часах заповнюється відповідними особовими формами : *Мені двадцять два роки. Марії тридцять років. Матері було на той час сорок років. Їхньому синові на наступний рік буде шість років і він піде до школи.*

Ця особливість сприйняття людського віку як руху в певному відрізку часу метафоризується у поетичному, зокрема, у фольклорному мовленні, в образі дороги, шляху, по якому літа відходять, відпливають, відлітають, але не повертаються, їх не можна наздогнати : *Із-за гори кам'яної / Голуби літають, / Не зазнала розкошюньки, / Вже літа минають./ Запрягайте коні в шори, / Коні воронії, / Та й поїдем доганяти / Літа молодії./ Ой догнали літа мої / На калиновім мості, / Ой верніться літа мої, / Хоч до мене в гості (Нар. пісня). *Літа на зиму повернули / Пливуть в осінній хмурості, / А я люблю, а я люблю, / Люблю, як в юності!* (Д. Луценко). *До тебе, люба річечко, ще вернеться весна, / а молодість не вернеться, не вернеться вона* (Л. Глібов). Не менш яскравим вираження відчуження віку від людини, незалежності цієї ознаки є конструкція з персоніфікованим позначенням віку, якого людина скоро досягне: *Тобі вже двадцятий рік у вікно заглядає, а ти все як мала дитина* (З мовл.).*

Для української і польської мови спільними є синтаксичні конструкції, у яких вік людини розуміється як досягнення певного місця на відрізку часу, перебування у певній точці часового простору. Це синтаксичні одиниці з темпоральним значенням, побудовані за моделлю локативних конструкцій: укр. *бути в ... віці; перебувати / знаходитися у розквіті сил* „бути зрілим, але ще не старим”: *Вдова королева була в розквіті сил і дуже ускладнювала політичні плани королівської родини своїм можливим другим шлюбом* (К. Галушко). Цим реченням за семантико-синтаксичною структурою відповідають польські зі сталими виразами *być w kwiecie wieku* „бути молодим, у розквіті сил”, *być w sile*

wieku „бути зрілим, але ще не старим”: *Szpieg na emeryturze, bohater w sile wieku wcale nie musi nadrabiać intelektem ani dostawać ciągów ...* (J. Gałka).

Слід також звернути увагу студентів на наявність в українській мові питальних, стверджувальних та заперечних речень з уточнювальною семантикою щодо віку людини. Ця модальна парадигма речень викликає труднощі у студентів-не носіїв мови тому, що передбачає матеріальну наповненість місця дієслова зв'язки у теперішньому часі: *Тобі є вже вісімнадцять?* – *Так, мені вже вісімнадцять років. А цій дівчинці є вже шістнадцять років?* – *Ні, їй немає шістнадцяти років. Їй немає шістнадцяти.* Тут варто наголосити на вживанні у заперечних реченнях кількісного словосполучення у родовому відмінку на позначення того, що особа не досягла вказаного віку: *немає п'яти років, немає дванадцяти років* і под. При цьому форма найменування семантичного суб'єкта – носія ознаки за віком не змінюється – це давальний відмінок однини чи множини: *Моїм сестрам-близьням ще немає десяти років. Нашому синові вже є шістнадцять років.*

Однак серед синтаксичних побудов наведеного типу в українській і польській мові знаходимо певні відмінності, які повинні бути засвоєні студентами. Так, варто звернути увагу на українські відповідники структурно таким однотипним польським виразам, як: *któs ... w pewnym wieku* – неозначене, евфемістичне вираження немолодого віку, *być w szu-
itś wieku* – передача поняття „однолітки” та под.

Для пом'якшеного позначення людини немолодого віку в українській мові вживають вирази *літня людина, літній чоловік, літня жінка, немолодий*, напр.: *Гріх було б не уточнити, що цей літній чоловік походить з просто вражаючої, ... сільської когорти гончарів (З газ.) Та ось із одного подвір'я визирнула літня жінка. Я підійшла до неї (Л. Лукашенко). Маленький, жвавий, хоч уже й немолодий, він в одну мить зорієнтувався, де він є і з ким має справу (В.Гайворонський).* Українська мова послуговується також такими сталими локативними виразами на позначення віку, як: *на весні літ* „замолоду”, *на старості літ*, *на схилі віку* „у старості”, останні з яких виступають синонімами означення в літах, літній: *На схилі літ визнаний лікар і педагог, громадський діяч і таємний радник Миколи I та Олександра II — Микола Пирогов усе частіше загадував своє дитинство та юність (з передачі О.Марченко „Імена”).*

Польському виразу локативного характеру *być w jednym, w tym samym wieku z kimś* „бути того самого віку, що й хтось інший, бути однолітками”, де іменна частина вживається у місцевому відмінку, відповідає українське безприйменникове словосполучення з родовим відмінком іменника: *бути того самого /чийогось віку; людина того самого віку, чоловік певного віку* тощо. Порівняймо приклади: *Jesteśmy mniej więcej w tym samym wieku, żyli-*

śmy w tych samych czasach, czyli na podobnej muzyce wychowaliśmy się i tym samym trendom byliśmy poddani (Forum TVN 24.pl). *За нашим столиком сиділа ще одна пара: чоловік приблизно моїх літ і галаслива дівчина, що з найменшого приводу заходила нестримним реготом* (Фітцджеральд).

За цим же зразком будуються речення із значенням певного етапу в житті людини, пов'язаного з соціальним станом, напр., *дитина дошкільного віку, діти шкільного віку, жінка репродуктивного віку, люди пенсійного віку* тощо: *Пам'ять у дітей молодшого шкільного віку розвивається у двох напрямках - довільності і усвідомлення* (Грунчук). *Освітняни пенсійного віку не хочуть поступатися місцем молодим спеціалістам через низьке пенсійне забезпечення* (З газ.). Як бачимо з прикладів, таке позначення віку характерне для книжних стилів українського мовлення.

Відзначене вище стосується і структури запитання про вік людини: *W jakim (on, ona) jest wieku? – Якого (він, вона) віку?* У польській мові це запитальна локативна конструкція, а в українській – синтаксична конструкція з родовим відмінком ознаки. Слід зосередити увагу студентів також на відмінності у вживанні дієслова-присудка: в українській мові в теперішньому часі дієслово *бути* опускається, однак повнозначні дієслова у подібній моделі вживаються в усіх часах, напр.: *А й досі, як згадаю, / То серце плаче та болить, / Чому Господь не дав дожити / Малого віку у тім раю* (Т. Шевченко). *Григорій Нестор до похилого віку працював пастухом у селі, був переконаним парубком, тому доживав віку в онуки сестри* (З газ.).

Досить складними для засвоєння студентами-іноземцями є еліптичні та повні речення на означення конкретного віку, які, як було відзначено вище, будуються в українській мові на основі дієслів руху *іти – піти, минати – минути*. Вивчення моделі речення стає можливим після засвоєння форм давального відмінка іменників і особових займенників та кількісних числівників. Після представлення схеми запитання „Скільки кому років?” необхідно порівняти його зі структурною моделлю „Кому? + Скільки? + років”, а потім заповнити її, поступово переходячи від одного елемента моделі до іншого, поєднуючи у діалозі запитання і відповідь: *Скільки тобі (Вам) років? – Мені двадцять років. Йому двадцять п'ять років. Їй дев'ятнадцять років.*

Важливо звернути увагу на вживання пошанної форми, підкреслюючи, що її використовують під час звертання до незнайомої, малознайомої, старшої людини, а також у офіційних ситуаціях.

Вивчення речень на позначення конкретного точного віку поєднуємо із повторенням узгодження кількісних числівників *два, три чотири* та *п'ять – двадцять* відповідно з формами називного (*два, три, чотири роки*) та родового відмінка множини іменників (*сім, десять, дванадцять років*): *Проводжав він мене таким поглядом, ніби мені було три роки і я мав*

перейти вузькою кладкою вируючу річку (В. Гайворонський). *На науку до кобзарів пішов, коли йому було п'ятнадцять років* (Б. Жеплинський). Не менш важливо підкреслити місце наголосу у формах називного та родового відмінка множини іменника *ро́ки* та *ро́ків*. Перша є специфічною акцентуаційною формою у кількісному словосполученні, а друга досить часто через гіперпорівняність вимовляється студентами з наголосом на останньому складі.

До вправ на засвоєння будови речень на позначення конкретного віку можна долучити вправляння у заміні займенників на іменникові (назви осіб за статтю, родом заняття, спорідненістю, власні імена людей тощо) назви суб'єкта характеристика за віком, напр.: *Студентові двадцять років. Моєму братові двадцять років. Його сестрі двадцять років. Дівчині двадцять років. Оксані двадцять років. Олегові двадцять років. Петрові Іванюку двадцять років.*

Корисною вправою є побудова повної часово-модальної парадигми речення, структура якого вивчається: віднесення висловлювання до реального теперішнього, минулого, майбутнього часу, умовної і бажальної модальності: *Йому дев'ятнадцять років. Йому було дев'ятнадцять років. Йому буде дев'ятнадцять років. Йому було б дев'ятнадцять років. Хай йому буде дев'ятнадцять років.*

Практика показала, що добрий результат для оволодіння дає паралельна побудова речень із позначенням дати народження та віку, напр.: *Моя мама народилася 20 серпня 1957 року: у наступному році їй буде п'ятдесят один рік. Я народився 1 грудня 1987 року. Мені двадцять років.*

Важливо підкреслити відмінність між різними структурними одиницями на позначення точного віку, а також наближення людини до певного віку чи віддалення від точки відліку віку: „*Комусь минув (виповнився) двадцять один рік*”, якщо дата дня народження у році, в якому відбувається мовлення, вже у минулому; „*Комусь пішов (іде) якийсь рік+1*”, якщо дата дня народження у році, в якому відбувається мовлення, вже у минулому, і при цьому називається вік, якого людина ще не досягла.

Як бачимо, зіставний розгляд синтаксичних конструкцій на позначення віку в українській і польській мовах виявляє, з одного боку, багатство закладених у них семантичних відтінків та функціональних особливостей, а з іншого – вирізняє спільні і відмінні, специфічні риси лексичного і синтаксичного вираження віку людини у цих слов'янських мовах. Тому вивчення конструкцій, які вживаються для вираження вікової характеристики людини повинне поєднуватися із уважним розглядом усієї системи засобів передачі віку людини, із зверненням до особливостей концептуальної системи, національної специфіки сприйняття вікової ознаки особи, до засвоєння повної модально-часової парадигми речень.

Безперечно, таке заглиблення у семантику і структуру синтаксичних конструкцій іноземної мови потребує від студентів збільшення часу на самостійну роботу, однак саме такою є вимога сучасної системи освіти, спрямованої на підвищення самостійності одержання знань у вищій школі, на активізацію навчальної діяльності студента¹¹. Від викладачів такий підхід вимагає насамперед розроблення спеціальної теорії, яка б поєднувала в собі принципи описової і практичної, функціональної граматики¹², спрямованої на вивчення української мови як іноземної, і спиралась на зіставлення систем двох мов – рідної та мови навчання, вирізняючи спільні та відмінні не лише формальні ознаки, але й семантику та функції мовних одиниць.

UKRAINIAN STRUCTURES FOR TELLING ONE'S AGE – LINGUISTIC AND GEOGRAPHICAL ASPECTS

Summary. The issue discussed in the article refers to the equivalency of grammatical structures in two languages – native and foreign. What was emphasized was the necessity of comparative research in which grammatical structures of both languages would be examined according to their linguistic and didactic peculiarities. Special attention was paid to the system of Ukrainian language means of verbal expression of universal concepts, which is frequently expressed in a unique, national way in natural languages. The example of Ukrainian structures for telling one's age indicated the possibility of acquiring not only the pairs of equivalentents, but also the entire system of measures taken to express given concepts.

Key words: Ukrainian as a foreign language, didactics, Ukrainian language syntax, structures for telling one's age

---

¹¹ T. Lewowicki, *Przemiany oświaty – uwarunkowania, obszary i istota transformacji*, [w:] *Transformacja w edukacji – konieczność, realia i nadzieje*, Bydgoszcz 1995, s. 11.

¹² Зоряна Мацюк, *Лінгвістичні основи методики викладання граматики української мови як іноземної* [В:] *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, Вип. 2, Львів 2007, с. 35–37.